

ЦІЛОВІ КОМПЛЕКСНІ ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОМИСЛОВОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОДОЛАННЯ КРИЗОВИХ ЯВИЩ В ЕКОНОМІЦІ

Визначено роль програмно-цільового методу у подоланні кризових явищ на промислових підприємствах. Проаналізовано основні типи цільових програм розвитку інвестиційної діяльності у промисловості. Виокремлено проблеми програмування у сучасних умовах та заходи щодо підвищення їх ефективності.

Ключові слова: цільові комплексні програми, програмно-цільовий метод, інвестиційна діяльність.

This article defines the role of program-target method in overcoming the crisis at the enterprises. The main types of targeted programs of investment in industry. The problems of programming in modern conditions and measures to increase efficiency are considered.

Keywords: target complex programs, program-target method, the investment activity.

На сьогодні в Україні продовжує бути актуальною проблема подолання кризових явищ на підприємствах. Постійні зміни та нестабільність перехідної економіки призвели до кризи 90-х років та, після короткого періоду стабілізації, – до кризи 2008-2010 років. ВВП у національній валюті зменшився більше ніж на 15% (в перерахунку у доларах США – майже на 36%) [2]. Падіння економіки України стало одним з найбільших у Європі, що мало негативний вплив на всі сфери економічного та суспільного життя країни. Тому проведення ефективних антикризових заходів є необхідною умовою подальшого розвитку економіки України.

Серед вітчизняних та закордонних дослідників антикризової діяльності можна назвати таких відомих вчених, як Баюра Д.О., Єщенко П.С., Романюк М.В., Сколотний Ю., Шершньова З.Є., Куїн Р.Е., Кім К., Хіт Р. та інші [1, 2, 3, 4]. Кожен з вчених зробив вагомий внесок у розвиток антикризового управління. Однак програмно-цільовий метод як інструмент антикризового управління вимагає більш глибокого вивчення.

Процес виведення підприємств з кризового стану має відбуватися не хаотично та безсистемно, він має бути належним чином організований та скоординований. Системність та цільова направленість програмно-цільового методу, як способу формування планових рішень найважливіших економічних та народно-господарських завдань, забезпечить найвищу результативність антикризового управління підприємствами.

Основною ланкою програмно-цільового методу, що забезпечує зв'язок між ціллю та засобами її досягнення виступають цільові комплексні програми (ЦКП) [5, с.142]. Цільова комплексна програма – це документ, в якому відображено ціль та комплекс виробничих, технологічних, науково-дослідних, організаційно-економічних, соціальних та інших заходів, взаємоузгоджених за строками, виконавцями та ресурсами для

забезпечення найбільш ефективної реалізації соціально-економічних проблем та завдань [1, с.52].

Головною метою таких програм є визначення та здійснення комплексу заходів, які забезпечують подолання кризових явищ та підвищення ефективності економічного розвитку, головним чином на засадах структурної перебудови, підтримки конкурентоспроможних виробництв, вирішення фінансово-економічних та соціальних завдань.

Ефективність ЦКП забезпечується такими її характеристиками:

- комплексність;
- чіткі обмеження у часі;
- відсутність завчасно заданого об'єкту заходів.

Комплексність відображає, з одного боку, багатоаспектність проблеми та необхідність виділення підцілей (побудови «дерева цілей»), а з іншого, різноманітність включених до програми заходів (економічні, юридичні, соціальні та інші).

Чітка часова обмеженість пов'язана з тим, що часто проблеми, що вирішуються за допомогою ЦКП, виникають на певному етапі соціально-економічного розвитку (наприклад, в період кризи) та мають бути вирішені в чітко визначені строки.

Відсутність завчасно заданого об'єкту пояснюється тим, що при формуванні проекту програми немає чітко визначеного об'єкту управління. Лише під час детальної розробки цілей та задач програми уточнюється і об'єкт ЦКП.

За сутністю цільові комплексні програми можна поділити на види, що відповідають загальним закономірностям в процесі їх формування та реалізації:

- ✓ за масштабом охоплення: міждержавні, державні, регіональні та програми окремих підприємств;
- ✓ за характером виникнення: планові та екстрені;
- ✓ за строками реалізації: короткострокові, середньострокові та довгострокові;
- ✓ за функціональним призначенням: соціально-економічні, інвестиційні, виробничо-технічні, екологічні, багатоцільові [3, с.53].

Однак жодна ЦКП не може характеризуватися лише однією класифікаційною ознакою. Наприклад, конкретна цільова програма може бути за масштабом охоплення регіональною, за строком реалізації – довгостроковою, а за функціональним призначенням – екологічною.

Проаналізувавши класифікаційні ознаки та види цільових програм, можна виділити основні типи цільових програм розвитку інвестиційної діяльності у промисловості (рис. 1.).

Одним з найважливіших інструментів підтримки інвестиційної діяльності в промисловості є державні цільові програми. Вони забезпечують концентрацію коштів державного бюджету та небюджетних джерел у сферах інвестиційної і інноваційної політики, фінансування наукових досліджень та конструкторських розробок у промисловості [3, с.52]. Особливе значення державних цільових програм визначається тим, що на відміну від інших інструментів прямого державного регулювання

(трансферів, дотацій, державних заказів), програми направлені на рішення не стільки нагальних, скільки стратегічних задач реформування економіки.

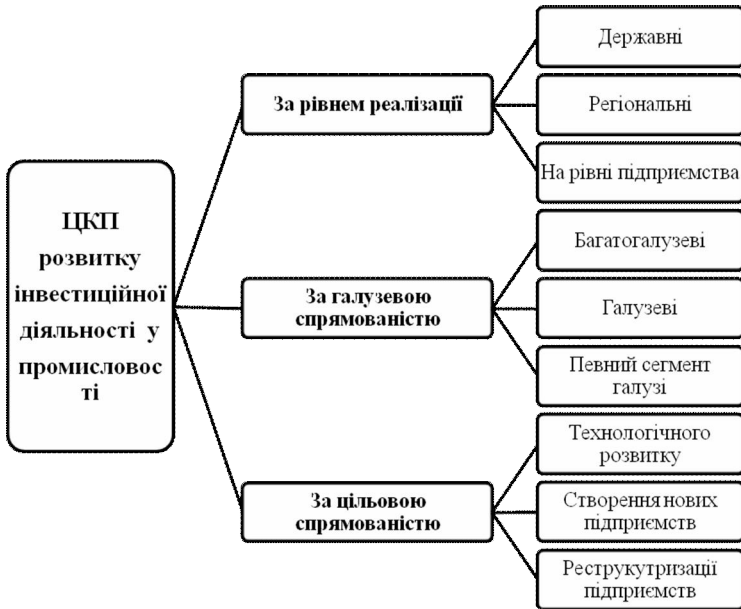

Рис. 1. Типи цільових програм розвитку інвестиційної діяльності у промисловості.

Регіональні цільові програми є інструментом регулювання та управління регіональною інвестиційною стратегією, способом концентрації ресурсів для вирішення першочергових територіальних проблем [3, с.54]. Під дією ринкових факторів в промисловості регіонів постійно відбуваються структурні зміни і індустріальна структура регіональної економіки повинна постійно адаптуватися до сучасних умов. Однак при низькій інвестиційній активності цей процес ускладнюється. Тому виникає необхідність, особливо у регіонах з гострими соціально-економічними проблемами, використовувати програмно-цільовий метод регулювання.

Цільові комплексні програми на рівні підприємства – це новий та менш розвинений тип програм, які виступають інструментом управління інвестиційними проектами в межах окремого промислового підприємства. Вони забезпечують концентрацію ресурсів в інвестиційній сфері для досягнення найбільшої її ефективності. При формуванні даного типу програми здійснюється аналіз всіх інвестиційних проектів підприємства та, за його результатами, приймається рішення щодо включення

інвестиційного проекту в програму, що дозволяє значно підвищити ефективність інвестиційної діяльності підприємства.

Міжгалузеві (багатогалузеві) інвестиційні програми стимулюють розвиток інвестиційної діяльності не тільки у промисловості, але і інші галузі із взаємопов'язаними виробництвами [3, с.55]. Програми певного сегменту галузі націлені на розвиток інвестиційної діяльності в конкретній підгалузі (наприклад, у сегменті слабоалкогольних напоїв харчової галузі).

Наступним рівнем програмно-цільового регулювання інвестиційної діяльності промислових підприємств є програми технологічного розвитку. Ці програми мають бути направлені на визначення та технологічний розвиток тих виробництв, які здатні забезпечити максимальний ефект для національної економіки в цілому. Головна ціль програми технологічного розвитку – забезпечення випуску певних видів конкурентоздатної продукції, ринкова ніша для яких добре відома, та платоспроможний попит на них вже сформувався та підтверджений практикою. Крім того дані програми повинні враховувати всі міжгалузеві проблеми та вчасно вирішувати їх.

Особливий тип програм розвитку інвестиційної діяльності у промисловості являють собою програми реструктуризації збиткових підприємств. Вони відрізняються тим, що не можуть бути направлені на збільшення випуску продукції, оскільки зростання масштабів збиткового виробництва тільки поглиблює збитковість [3, с.56]. Головну мету програми реструктуризації можна сформулювати як подолання збитковості підприємства та вихід на нормативний рівень рентабельності за певний (визначений) період часу. При формуванні даної програми для досягнення цільового рівня рентабельності необхідно встановити кількісні рівні підцелей: рівень продуктивності праці, фондівіддачі, матеріаломісткості продукції, нормативних показників якості продукції. Реалізація даних програм головним чином залежить від бюджетної підтримки, оскільки залучення приватних інвестицій в об'єкти програм реструктуризації збиткових підприємств майже неможливо.

Таким чином, програмний підхід є інструментом регулювання та управління стратегією економічного, соціального та науково-технічного розвитку, механізмом пріоритетної концентрації ресурсів для розв'язання першочергових невідкладних проблем.

Ефективність застосування програм як методу подолання кризових явищ можна підтвердити досвідом країн с розвинутою ринковою економікою: «Новий курс» Ф.Д. Рузвельта (США), реформи Л. Ерхарда (ФРГ) та інші.

Необхідність застосування програмно-цільового методу в умовах переходу до ринкових умов господарювання можна пояснити, з одного боку, необхідністю вирішення міжгалузевих науково-технічних проблем, а з іншого, недосконалістю існуючого господарського механізму, що породжує велику кількість соціальних, виробничих, науково-технічних проблем, які вимагають програмного вирішення.

Однак ефективність реалізованих на сучасному етапі цільових програм не можна оцінити однозначно, оскільки при їх розробці в багатьох випадках не достатньо чітко

визначені цільові показники, не дотримуються всі необхідні етапи підготовки програм, зберігаються традиційні форми виконання робіт. Все це породжує коректування проектів програм та невиконання закладених у них завдань, що дискредитує програмний підхід в цілому.

Основними причинами сучасного стану використання програмно-цільового методу є, по-перше, відсутність загальної методології та теорії програмно-цільового методу, по-друге, формальний характер використання програмних методів, а по-третє (і це головне), відсутність необхідних змін організаційних форм та економічного механізму, направлених на створення умов для успішної розробки та реалізації цільових комплексних програм.

Виходячи зі світового та вітчизняного досвіду програмування, можна виділити такі критерії забезпечення ефективності застосування програмно-цільового методу:

- чітке визначення цілі програми та забезпеченість ресурсами для реалізації всієї системи заходів у заплановані терміни;
- надійні наукові та проектні дані;
- реалізація програми повинна здійснюватись під керівництвом єдиного органу управління;
- кількість цільових програм має бути обмеженою як можливостями їх фінансування, так і можливостями органу керування ними.

Таким чином, програмно-цільовий метод є інструментом подолання кризових явищ на підприємствах шляхом комплексного управління стратегією економічного, соціального та науково-технічного розвитку.

Література

1. Беляковская В.С. Программно-целевые методы в развитии промышленности. – М.: Экономика, 1983. – 286 с.
2. Єщенко П.С. Необхідність переходу до нової соціальної моделі світового устрою // Державне антикризове управління національною економікою. Світовий досвід та проблеми в Україні. Зб. наук. праць. – К.: КНЕУ, 2010.
3. Казенов А.А. Совершенствование программно-целевого регулирования инвестиционной деятельности промышленных предприятий // Материалы 5-ой Международной научной конференции ИНИОН РАН РФ «Россия: тенденции и перспективы» - 9-10 декабря 2004г. – М.: ИНИОН РАН, 2005. – с.51-57.
4. Сколотный Ю. Анатолий Гальчинский: Вылечить экономику можно только на либеральной основе. // Зеркало недели. - № 6 – 7 (786 – 787) 2010. – с. 7.
5. Шершньова З.Є. Антикризова програма підприємства: методичні основи розробки та організація виконання. // Вісник Хмельницького національного університету: Економічні науки. – 2010. - № 2, Т.1. – с. 140 – 144.
6. Офіційний сайт Державного комітету статистики. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua